

Alte Drucke

**DE CIVILI=||TATE MORVM PVERILIVM || PER DES. ERASMVM
RO=||TERODAMVM LI=||BELLVS, || NVNC PRIMVM ET ||
conditus & editus. ||**

Erasmus, Desiderius

Lipsiae, 1545

VD16 ZV 30712

DE CONVIVIIS.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-149965

DE CIVILITATE

*reticos agunt. Atqui de ambulationibus porticus & fora conueniunt non templa, quæ sacris concionibus, mysterijs, ac deprecationi dicata sunt. Ad concionan- tem spectent oculi, huc attentæ sint aures, huc inhiat animus omni cum reuerentia, quasi non hominem au- dias, sed Deum per os hominis tibi loquentem. Quum recitatur Euangelium assurge, & si potes auscultare ligiosè. Quum in symbolo canitur, Et homo factus est, in genua procumbe, uel hoc pacto te submittens in il- lius honorem, qui semet pro tua salute, quum esset su- pra omnes cælos, demisit in terras, quum esset Deus, dignatus est homo fieri, ut te faceret deum. Dum per- aguntur mysteria, toto corpore ad religionem com- posito ad altare uersa sit facies, ad Christum animus. Altero genu terram contingere, erecto altero cui læ- uis innitatur cubitus, gestus est impiorum militum qui domino Iesu illudentes dicebant: Aue rex Iudæorum. Tu demitte utrunq; reliquo etiam corpore nonnihil inflexo ad uenerationem. Reliquo tempore aut lega- tur aliquid è libello, siue preclarum, siue doctrinæ salutaris, aut mens cælestis quippiam meditetur. Eo tempore nugas obgannire ad aurē vicini, eorum est, qui non credunt illic adesse Christum: huc illuc cir- cunferre uagos oculos, auentium est. Existima te fru- N^o. ~~stratemplum adisse, nisi inde melior discesseris, puris~~
*orq.**

DE CONVIVIIS.

In conuiujs adsit hilaritas, absit petulantia: non nisi lotus accūbe, sed ante præsectis unguib; ne quid in his hæreat sordidum, dicarissq; ἐὺν ἡρόνδ' ὕλῳ, ac prius clam reddito lotio aut si res ita postulet, exo-
nerata

MORVM PVERILIVM.

nerata etiam aluo: & si forte strictius cinctū esse con-
tingat, aliquantulum relaxare uincula consultum est,
quod in accubitu parum decore fiat. Abstergens ma-
nus simul abijce quicquid animo egre est. Nam in con-
uiuio nec tristem esse decet, nec contristare quenquā.
Iussus consecrare mensam uultum ac manus ad religio-
nem componito, spectans aut conuiuij primarium aut
si fors adest, imaginem Christi, ad nomen Iesu, matris
que uirginis utrunq; flectens genu. Hoc numeris si cui
alteri delegatum fuerit, pari religione tum ausculta-
to, tum respondeto. Sedis honorem alteri libenter ce-
de & ad honoratiorem locum inuitatus comiter excu-
sa. si tamen id crebro seriōq; iubeat aliquis autoritate
præditus, uerecundē obtempera, ne uideare pro ciui-
li præfactus. Accumbens utranq; manum super men-
sam habere non coniunctim, nec in quadra. Quidam e-
nim indecore uel unam uel ambas habent in gremio.
Cubito uel utroq; uel altero inniti mensæ, senio mor-
bōue lassus condonatur, idem in delicatis quibusdam
aulicis qui se decere putant quicquid agunt, disimu-
landum est, non imitandum. Interea cauendum, ne pro-
xime accumbenti cubito neu ex aduerso accumbenti
pedibus sis molestus. In sella uacillare & nunc huic
nunc alteri natiuicissim insidere, speciem habet subin-
de uentris flatum emittentis, aut emittere conantis.
Corpus igitur æquo libramine sit erectum. Mantile si
datur, aut humero sinistro, aut brachio læuo imponi-
to. Cum honoratioribus accubiturus, capite pexo, pi-
leum relinquito, nisi uel regionis mos diuersum sua-
deat, uel alicuius autoritas præcipiat, cui non parere
sit indecorum. Apud quasdam nationes mos est, ut
pueri

DE CIVILITATE

pueri stantes ad maiorum mensam capiant cibum ex-
tremo loco, reiecto capite. Ibi ne puer accedat nisi
iussus, nec hæreat usque ad conuiuij finem, sed sumto
quod satis est, sublata quadra sua, flexo poplite salu-
tet conuiuias, præcipue qui inter conuiuias est cæteris
honoratior. A dextris sit poculum & cultellus esca-
rius ritè purgatus, ad læuam panis. Panem una uola
pressum, summis digitis refringere, quorundam auli-
corum delitias esse finito, tu cultello seca decenter, nõ
undiq; reuellens crustum aut utrinq; refecans: delica-
torum hoc est. Panem ueteres in omnibus conuiuijs
ceu rem sacram religiosè tractabant, unde nunc quo-
que mos relictus est, eum fortè delapsum in humum
exosculari. Conuiuium statim à poculis auspiciari po-
torum est, qui bibunt, non quod sitiant, sed quod so-
leant. Nec ea res solum moribus est inhonestæ, uerum
etiam officit corporis ualeitudini. Nec statim post sum-
tam ex iure offam bibendum, multò minus post lactis
esum. Puero sæpius quàm bis, aut ad summum ter in
conuiuiio hibere, nec decorum est, nec salubre. Semel
bibat aliquamdiu pastus de secundo missu, præsertim
sicco: dein sub conuiuij finem, idq; modicè sorbendo,
non ingurgitando, nec equorum sonitu. Tum uinum,
tum cereuisia nihilominus quàm uinum inebrians, ut
puerorum ualeitudinè lædit, ita mores dedecorat. A-
qua feruidæ conuenit ætati, aut si id non patitur siue
regionis qualitas, siue alia quæpiam causa, tenui ce-
reuisia utitor, aut uino nec ardenti, & aqua diluto.
Alioqui mero gaudentes, hæc sequuntur præmia, den-
tes rubiginosi, genæ defluentes, oculi lusciosi, mentis
stupor, breuiter senium ante senectam. Antequam bi-
bas præ-

*A poculis auspiciari
potum est,*

MORVM PVERILIVM.

bas præmande cibum, nec labra admoueas poculo, ni si prius mantili aut linteolo absterfa, præsertim si quis suum poculum tibi porrigit, aut ubi de communi bibitur poculo. Inter bibendum intortis oculis alios intueri illiberale est, quemadmodum & ciconiarum exemplo cervicem in tergum reflectere, ne quid hæreat in imo cyatho, parum est liberale. Salutantem poculo re salulet comiter, & ad motis labris cyatho, paululum libans bibere se simulet: hoc ciuili nugoni satis erit. Qui si rusticius urgeat, polliceatur se tum responsurum quum adoleuerit.

Quidam ubi uix bene confederint, mox manus in epulas conijciunt. Id luporum est, aut eorum quide chytropede carnes nondum immolatas deuorant, iuxta prouerbium. Primus cibum appositum ne attingito, non tantum ob id quod arguit auidum, sed quod interdum cum periculo coniunctum est, dum qui feruidum inexploratum recipit in os, aut expuere cogitur, aut si deglutiât adurere gulam, utroque ridiculus æque ac miser. Aliquantisper morandum, ut puer adsuescat affectui temperare. Quo consilio Socrates ne senex quidem unquam de primo cratere bibere sustinuit. Si cum maioribus accumbit puer, postremus, nec id nisi inuitatus, manum admoueat patinæ. Digitos iniussu lenta immergere agrestium est, sed cultello fascinaue tollat quod uult, nec id ex toto elingat disco, quod solent liguritores, sed quod fortè ante ipsum iacet sumat: quod uel ex Homero discere licet, apud quem creber est hic uersiculus.

Οἷδ' ἐπ' ὀνειῶθ' ἐτοῖμα προκειμένα χεῖρας ἰάλλου.

B

Id quoque

DE CIVILITATE

Id quoque si fuerit insigniter elegans alteri cedat, & quod proximum est accipiat, Vt igitur intemperantis est in omnes patinae plagas manum immittere, ita parum decorum patinam inuertere quod ueniant ad te lautiora. Si quis alius cibum porrexerit elegantiorum, praefatus excusatiunculam recipiat, sed resecta sibi portiuncula, reliquum offerat ei qui porrexerat, aut proximè assidenti communicet. Quod digitis excipere non potest quadra excipiendum est. Si quis è placenta uel artocrea porrexerit aliquid cocleari, aut quadra excipe, aut cocleare porrectum accipe, & inuerso in quadram cibo, cocleare reddito. Si liquidius est quod datur gustandum, sumito, & cocleare reddito, sed ad mantile extersum. Digitos unctos uel ore praelingere, uel ad tunicam extergere, pariter inciuile est: id mappa potius aut mantili faciendum. Integros boles subito deglutire ciconiarum est, ac balatronum. Si quid ab alio fuerit resectum, inciuile est manum quadramue porrigere, priusquam ille structor offerat, ne uideare praeripere quod alteri paratum erat. Quod porrigitur aut tribus digitis, aut porrecta quadra excipiendum. Si quod offertur non congruit tuo stomacho, caue ne dixeris illud comici Clitiphonis. Non possum pater, sed blandè agito gratias. Est enim hoc urbanissimum recusandi genus. Si perstat inuitator, uerecundè dicito aut non conuenire tibi, aut te nihil amplius requirere.

Discenda est à primis statim annis secandi ratio, non superstitiosa quod quidam faciunt, sed ciuilis & commoda, aliter enim inciditur armus aliter coxa, aliter ceruix, aliter cratis, aliter capus, aliter phasianus, ali-

MORVM PVERILIVM.

nus, aliter perdix, aliter anas: qua de re sigillatim præcipere, ut prolixum sit, ita nec operæ precium. Illud in uniuersum tradi potest. Apitiorum esse, omni ex parte, quicquid palato blanditur abradere. Ab te se mensa alteri porrigere, parum honesti moris est. Panem prærosus iterum in ius immergere rusticanum est. Sicut & cibum mansum faucibus eximere, & in quadræ reponere, inelegans est. Nam si quid fortè sumtum est, quod deglutiri non expedit, clam auersus aliquid proijciat. Cibum ambesum aut ossa semel in quadram seposita repetere, uitio datur. Ossa, aut si quid simile reliquum est, ne sub mensam abieceris, pauimentum conspurcans, nec in mensæ stragulam proijce, nec in patinam reponere sed in quadræ angulum seponere, aut in discum qui apud nonnullos reliquijs excipiendis apponitur. Canibus alienis de mensa porrigere cibum, ineptiæ tribuitur: ineptius est illos in conuiuio contrectare. Oui putamen digitorum unguibus aut pollice repurgare ridiculum est: idem inserta lingua facere magis etiam ridiculum, cultello id fit decentius. Ossa dentibus arrodere caninum est, cultello purgare ciuile. Tres digiti salino impressi, uulgari ioco dicuntur agrestium insignia. Cultello sumendum est salis quantum satis est. Si longius abest salinum, porrecta quadræ petendum est. Quadræ aut patinam cui saccharum aut aliud suauē quiddam adhæsit, lingua lambere felium est, non hominum. Carnem prius minutim in quadræ dissecet, mox addito pane simul aliquandiu mandat, priusquā traijciat in stomachum, id non solum ad bonos mores, uerum etiam ad bonam ualitudinem pertinet. Quidam deuorant uerius quàm edunt, non aliter quàm mox, ut

DE CIVILITATE

aiunt, abducendi in carcerem. Latronum est ea tubur-
 cinatio. Quidam tantum simul in os ingerunt, ut utrin-
 que ceu folles tumeant buccæ, alij mandendo diductu
 labiorum sonitum edunt porcorum in morem. Nonnul-
 li norandi studio, spirant etiam naribus, quasi præso-
 candi. Ore pleno uel bibere, uel loqui nec honestum
 est, nec tutum. Vicissitudo fabularum interuallis diri-
 mat perpetuum esum. Quidam citra intermissionem es-
 dunt bibuntue, non quod esuriant sitiántue, sed quod
 alioqui gestus moderari non possunt, nisi aut scabant
 caput, aut scalpant dentes, aut gesticulétur manibus,
 aut ludant cultello, aut tuſsiant, aut ſcrecent, aut ex-
 puant. Bares à rustico pudore profecta nonnullam in-
 ſania ſpeciem habet. Auscultandis aliorum ſermoni-
 bus fallendum est hoc tædij, ſi non datur oportunitas
 loquendi. Inciuile est cogitabundum in menſa accum-
 bere. Quosdam autem uideas adeo stupentes, ut nec
 audiant quid ab alijs dicatur, nec ſe comedere ſentiât,
 & ſi nominatim appelles, uelut è ſomno excitari ui-
 deantur. Adeo totus animus est in patinis. Inurbanum
 est oculis circumactis obſeruare quid quiſq; comedat,
 nec decet in quenquam conuiuiarum diutius intentos
 habere oculos: inurbanius etiam tranſuerſim hircus
 intueri, qui in eodem accumbunt latere: inurbanissi-
 mum, reſorto intergum capite contemplari, quid re-
 rum geratur in altera menſa. Effutire ſi quid liberius
 inter pocula dictum factumue ſit, nulli decorum est,
 nedum puero. Puer cum natu maioribus accumbens
 nunquam loquatur, niſi aut cogat neceſſitas, aut abs
 quopiam inuitetur. Lepide dictis modicè arrideat, ob-
 ſcène dictis ne quando arrideat, ſed nec frontem con-
 trahat

MORVM PVERILIVM.

trahat si præcellit dignitate qui dixit, sed ita uultus habitum temperet, ut aut non audisse aut certè non intellexisse uideatur. Mulieres ornat silentium, sed magis pueritiam.

Quidam respondent priusquàm orationem finierit qui compellat, ita sæpe fit, ut aliena respondēs sit risui, detq; ueteri locū proverbio, ἄμαρ ἀπ' ἅπαν. Docet hoc rex ille sapientissimus stultitiæ tribuens respondere priusquàm audias, non audit autem qui non intellexit. Si minus intellexit percontantem, paulisper obticescat, donec ille quod dixit spōte repetat. Id si non facit, sed responsum urget, blandè ueniam præfatus puer, oret ut quod dixerat dicat denuo. Intellecta percontatione, paululum interponat moræ, deinde tum paucis respondeat, tum iucundè In conuiuio nihil effutiendum quod offuset hilaritatem. Absentium famam ibi lædere piaculum est. Nec cuiquam illic fursus reficandus est dolor. Vituperare quod appositum est, inciuilitati datur & ingratum est conuiuatori. Si de tuo præbetur conuiuium, ut excusare te mitatem apparatus urbanum, ita laudare aut commemorare quanti singula constiterint insuaue profectò condimentum est accumbentibus. Deniq; si quid à quoquam in conuiuio fit rusticius per imperitiam, ciuilius ter dissimulandū potius quàm irridendum. Decet comotationem libertas. Turpe est subdūm, ut ait Flaccus, rapere, si quid cui super cœnam exeidit incogitantius. Quod ibi fit diciturue, uino inscribendum ne audias, μήτ' ὡς μὴ ὁ μόνος συμπαράσῃ. Si conuiuū erit quàm pro puerili ætate prolixius, & ad luxum tendere uidebitur, simul atq; senseris naturæ factum

DE CIVILITATE.

fatis, aut clam, aut ueniam precatus te subducito. Qui puerilem ætatem adigunt ad inediã, mea quidem sententia insaniunt, neq; multò minus ij qui pueros immo dico cibo diffarciunt. Nam ut illud debilitat teneri corpusculi uiriculas, ita hoc animi uim obruit. Moderatio tamen statim est discenda. Citra plenam saturationem reficiendum est puerile corpus, magisq; crebro quàm copiose. Quidam se saturos nesciunt, nisi dum ita distentus est uentericulus, ut in periculum ueniant ne disrumpatur, aut ne per uomitum reiiciat onus. Oderunt liberos, qui illos etiamnum teneros cœnis in multam noctem productis perpetuò sinunt asidere. Ergo si surgendum erit à prolixiore conuiuio, quadram tuam cum reliquijs tollito, ac salutato qui uideatur inter conuiuias honoratissimus, mox et alijs simul, discedito, sed mox rediturus, ne uideare lusus aut alterius parum honestæ rei gratia te subduxisse. Reuersus ministrato si quid opus erit, aut reuerenter mensæ assistito, si quis quid iubeat expectans. Si quid apponis aut submoues, uide ne cui uestem iure perfundas. Can delam emuncturus, prius illam è mensa tollito, quòdque emunctum est, protinus aut harenâ immergito, aut solea proterito, ne quid ingrati odoris offendat nares. Si quid porrigis infundisue, læua id facias caueto. Iussus agere gratias, compone gestus, paratum te significans donec silentibus conuiuiis dicendi tempus adfuerit. Interim uultus ad conuiuio præsidentem reuerenter uersus sit & constanter.

DE CONGRESSIBVS.

Si quis occurrerit in uia, uel senio uenerandus, uel religione